

Є. Ю. Савченко, В. В. Столяр

ВІДОБРАЖЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕКСТУ ОРИГІНАЛУ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті представлено низку синтаксичних відмінностей, які існують між українською та англійською мовами і спричиняють певні труднощі у перекладі. Встановлено загальні закономірності і специфічні особливості тема-рема-тичних відношень на синтаксичному рівні в процесі перекладу з англійської мови на українську.

Ключові слова: синтаксичний рівень, особливості перекладу, тема, рема, актуальне членування речення.

В статье представлен ряд синтаксических отличий, которые существуют между украинским и английским языками и приводят к определенным трудностям в переводе. Установлены общие закономерности и специфические особенности тема-рема-тических отношений на синтаксическом уровне в процессе перевода с английского языка на украинский.

Ключевые слова: синтаксический уровень, особенности перевода, тема, рема, актуальное членение предложения.

The article shows the syntactical differences between Ukrainian and English that provoke complications in translation. Common features and specific characteristics of theme and rheme relations at the syntactic level during translation from English into Ukrainian are found out.

Key words: syntactic level, translation problems, theme, rheme, actual division of the sentence.

Проблема рівнів еквівалентності займає центральне місце в перекладі, і тому їй приділяється значна увага в багатьох концепціях перекладу (Гудманян А. Г. [1], Демецька В. В. [2], Науменко А. М., Кияк Т. Р., Огуй О. Д. [3]). Виділення синтаксичного рівня перекладацької еквівалентності ґрунтується на акцентуванні формальних,

внутрішньосистемних закономірностей переходу від однієї мови до іншої і в обґрунтуванні нормативних критеріїв еквівалентності.

Багато фахівців з перекладу вважають, що найбільша з усіх труднощів — це синтаксична. Завдання перекладача полягає в тому, щоб довести до читача всю глибину змісту оригіналу засобами рідної мови. При цьому, якщо ці мови споріднені, то відмінності в синтаксичному ладі, зокрема в порядку слів, мінімальні. Але якщо переклад робиться з іноземної мови, то тут з'являється ще додаткове завдання: якими засобами передати значення речень, побудованих за своїми законами, мовою перекладу. У перекладацькій практиці для передачі точного значення необхідно враховувати актуальне членування речення, що дозволить виділити смисловий центр висловлювання і його периферію. Саме врахування актуального членування речення, тобто виділення в реченні тих компонентів повідомлення, які визначають комунікативне призначення речення, може надати велику допомогу в перекладацькій практиці на шляху до досягнення більш адекватного перекладу [4]. Усе перераховане вище і визначає **актуальність** обраної теми дослідження.

Мета праці — визначити та проаналізувати особливості реалізації тема-рематичних відношень на синтаксичному рівні в процесі перекладу з англійської мови на українську.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання таких **завдань**:

- визначити особливості реалізації тема-рематичних відносин на синтаксичному рівні у досліджуваних мовах;
- дослідити особливості перекладу тема-рематичних відносин на синтаксичному рівні у досліджуваних мовах.

Матеріалами дослідження слугували розповідні речення, дібрані методом суцільної вибірки з художніх творів англомовних письменників, та їх переклад українською мовою.

Позначимо основні моменти диференціації синтаксису у двох неблизькоспоріднених мовах, які треба враховувати при перекладі; при цьому треба мати на увазі особливості реалізації тема-рематичних відносин з точки зору синтаксичних засобів маркування теми і реми.

Однією з проблем перекладу є конструкції з неінфінітивними формами дієслова, що представляють інтерес з точки зору перекладу, так як вони не мають відповідних еквівалентів в українській мові. З огляду на той факт, що речення з інфінітивом є висловлюваннями з по-

двійною ремою, на українську мову вони перекладаються за допомогою складнопідрядних речень,

They were too hungry to stop to fish.

Вони були занадто голодні, щоб припинити рибалити.

або смисловими варіантами. Зауважимо, що при перекладі складнопідрядних речень, рема виділяється і в головному, і в підрядному реченні.

What moden civilization could claim to have done to compensate for their loss.

Що може запропонувати сучасна цивілізація для компенсації їх втрат.

Пасивний стан відноситься до синтаксичних засобів маркування реми, так як в пасивній конструкції об'єкт дії в більшості випадків не є носієм максимуму інформації у висловлюванні. Показником нового в реченнях з пасивним станом стають зазвичай присудок, доповнення, присудок і доповнення разом або присудок і обставина разом.

При перекладі пасивних конструкцій слід звернути увагу на той факт, що, на відміну від англійської мови, в українській мові тенденція частого використання пасивних конструкцій не є прогресивною. Тому поряд з використанням конструкцій пасивного стану в українській мові.

My hand is only cut a little. Моя рука злегка поранена.

перекладачі можуть вдаватися і до інших засобів актуального членування, а саме:

– зміна порядку слів з перифразом:

His back was bent with the weight of the line across it.

Його спина зігнулася під вагою мотузки.

– використання дієслова в активному стані в позиції реми:

... the night was spent... ніч пройшла.

– вживання підсилювального слова *цей*:

So Jackson's Island was chosen. Був обраний цей острів Джексона.

Порядок слів при перекладі з англійської мови на українську має певні особливості. В українській мові “тема” знаходиться на початку речення, а “рема” — в кінці. Таким чином, найбільш логічно значущий елемент завжди виявляється в кінці речення. В англійському ж реченні, в силу того, що в англійській мові фіксований порядок слів, місце “теми” і “реми”, навпаки, виявляється нефіксованим. Але в ан-

глійській мові є така граматична категорія як артикль, за допомогою якого легко визначається “тема” і “рема” речення.

A boy entered the room. До кімнати увійшов хлопчик.

Отже, з міркування актуального членування речення при перекладі можуть відбуватися перестановки головного і підрядного речень і навіть окремих простих речень.

Але існують випадки, коли тема-рематична структура збігається при перекладі в обох досліджуваних мовах. Так, розглянемо декілька випадків віддзеркалення тема-рематичної структури англomовного речення в україномовному перекладі. Найчастіше в англійському реченні рема виражена присудком і розташована в кінці речення. При перекладі на українську мову в цьому випадку таке співвідношення повністю збігається, порівняємо:

Finally the old man woke. Нарешті старий прокинувся.

Tom's knife broke. Ніж Тома зламався.

Як в англійській мові, так і в українській, при перекладі присудок не входить до складу реми і розташовується в кінці речення:

The old man was dreaming about the Lions. Старому снилися леви.

This desire one day suddenly came upon Tom.

Це бажання якимось раптово відвідало і Тома.

Переклад англomовних інвертованих речень, в яких предикативно виділяється підмет, на українську мову здійснюється шляхом традиційної постановки підмета у кінець речення. У багатьох випадках відхилення від звичайного порядку слів в англійському реченні пояснюється потребами функціональної перспективи речення, яка не збігається в цих випадках з граматичним членуванням речення.

Надамо ще один приклад відповідності тема-рематичної побудови речень в мовах, що аналізуються.

With so much flying fish here should be dolphin. Серед цих рибок тут повинен бути і дельфін.

Mysteriously began to crack old beams. Загадково затріщали старі балки.

Особливе місце в теорії та практиці перекладу займає повтор, який будучи стилістичним прийомом, виявляється в художніх творах американських, англійських, українських авторів і в якості логічного посилення найбільш вагомих і важливих з точки зору інформативності елементів висловлювання. В цілому переклад члена речення, який повторюється, здійснюється підбором аналога в мові перекладу.

The boy grew more and more melancholy and pale.

Хлопчик ставав все більш і більш меланхолійним і блідим.

Неповні, парцельовані, еліптичні конструкції і в англійській, і в українській мовах використовуються мовцем для вираження інформації, яка найбільше цікавить та хвилює. Тому в обох мовах одночленні висловлювання є ізольованою ремою, тема яких імпліцитно міститься в попередніх відрізках тексту. Таким чином, неповні речення є немовби смисловим центром мовленнєвих єдностей. Переклад неповних конструкцій з англійської на українську і навпаки здійснюється дослівно з використанням аналогічних конструкцій в обох мовах, наприклад,

“Funny!” — said Tom. “Zabavno!” — skazav Tom.

(She was sick.) If die? (Вона була хвора.) А раптом помре?

Наведемо приклад перекладу парцельованої конструкції:

She was in a fever right away to try it. Not on herself.

Вона лютуючи хотіла негайно випробувати це. Але не на собі.

Зауважимо, що парцелят в більшості випадків перекладається неповним беспідметниковим реченням, як це видно з прикладу.

Таким чином, переклад тексту на синтаксичному рівні треба виконувати з урахуванням тема-рематичної організації тексту, яка формується при наявності тих чи інших маркерів теми і реми. Неточна передача, інтерпретація комунікативної структури висловлювання поза контекстом може навіть привести до спотворення змісту всього художнього твору.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Гудманян А. Г. Досягнення перекладознавства і теорії художнього перекладу як результат продуктивної перекладацької спадщини // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць. — 2016. — № 33. — С.40–47.
2. Демецька В. В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: монографія. — Херсон: МЧП “Норд”, 2006. — 378 с.
3. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. — К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. — 543 с.
4. Королева Т. М., Савченко Є. Ю. Особенности устного одностороннего перевода с английского языка на украинский язык // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського: лінгвістичні науки. — Одеса: Астропринт, 2011. — № 13. — С. 193–198.

REFERENCES

1. Hudmanian A. H. Dosiahnennia perekladoznavstva i teorii khudozhnogo perekladu yak rezultat produktyvnoi perekladatskoi spadshchyny // Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh. Zbirnyk naukovykh prats. — 2016. — № 33. — С. 40–47. [in Ukrainian].
2. Demetska V. V. Teoriia adaptatsii: kros-kulturni ta perekladoznavchi problemy: Monohrafiia. — Kherson: MChP “Nord”, 2006. — 378s. [in Ukrainian].
3. Kyiak, T. R. Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrainskyi napriam) : pidruchnyk / T. R. Kyiak, A. M. Naumenko, O. D. Ohui. — K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskyi universytet”, 2008. — 543 s.4. [in Ukrainian].
4. Korol’ova T. M. Osobennosti ustnogo odностороннего perevoda s anglijskogo jazyka na ukrainskij jazyk / T. M. Korol’ova, Є.Ю.Савченко. — Naukovij visnik PNPУ imeni K. D. Ushins’kogo: lingvistichni nauki — Odesa: Astroprint. — 2011. — № 13. — S. 193–198. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2018